

Słowo od Redaktorów Tematycznych

Prezentowany numer *Studia de Cultura* omawia formy teatralizacji współczesnego doświadczenia z perspektywy edukacyjnej, wychowawczej i terapeutycznej. Zebrane artykuły podejmują problematykę estetyki, materii oraz instrumentarium teatru w działaniu, uwzględniając współczesne praktyki społeczno-kulturowe i medialne.

Otwierające numer analizy najnowszych spektakli prowadzą ku pogłębionej refleksji nad postępującą mediatyzacją współczesnego teatru (M. Budzowska). Historyczne tło dla prowadzonych w tomie rozważań budują natomiast, istotne dla współczesnej estetyki i edukacji teatralnej, studia poświęcone eksperymentom artystycznym z początku XX wieku (L. Dorak-Wojakowska, A. Nabokina).

Prezentowane w kolejnych artykułach autorskie przykłady dramatyzacji procesu nauczania i terapii (A. Makuszevska, A. Wójcik) to cenne wskazówki dla owocnego wykorzystania potencjału teatru tańca (rozmaicie konceptualizowanego) oraz obecnych w nim technologii medialnych. Teatr, balet, poetycka „scena pisania” (M. Pieniążek) oraz medializowane przestrzenie uczestnictwa stają się, jak przekonują autorki i autorzy, źródłem wiedzy o współczesnych sposobach doświadczania i przeżywania świata. Teatr funkcjonuje w tych projektach jako przestrzeń gier kulturowych oraz wyraziście sfunkcjonalizowanych form społecznej komunikacji (É. Székely, A. Krzemińska). Scena staje się zarówno realną, jak i wyimaginowaną przestrzenią, miejscem i „nie-miejscem”, centrum i kwintesencją antropologicznego doświadczenia, zbiorem konkretnych praktyk i strategii celowego wpływania na siebie (Z. Berendt), systemem dynamicznych procesów intrapsychicznych i społecznych, które rozgrywają się w czasie obiektywnym, subiektywnym, linearnym i cyklicznym (A. Ogonowska).

Drama i emocje wzbudzane w toku zespołowego tworzenia spektaklu znajdują się zaś w centrum uwagi zarówno warszawskich, jak i krakowskich praktyków pedagogiki teatralnej (E. Kwiatkowska, M. Masłowska, G. Aondo-Akaa).

W związku z powyższym mogłoby się wydawać, że edukacja i terapia, podobnie jak współczesna kultura i jej społeczne technologie, z roku na rok „odsyłają do lamusa” kolejne, do niedawna nienaruszalne schematy i przyzwyczajenia dydaktyczne lub formy oddziaływań psychologicznych. Czy jednak tak jest w istocie?

Mimo nieustających przemian paradygmatycznych i kolejnych zwrotów w badaniach humanistycznych oraz społecznych, w szkole i w sposobach uniwersyteckiego nauczania wciąż nie obserwujemy wyraźnego odejścia od tekstocentryzmu czy od historycznego ujmowania literatury. Nie obserwujemy wyraźnego odwrotu od strukturalnej interpretacji poezji lub od podawania gotowych „pigulek” wiedzy w formie tradycyjnego wykładu. Nie zmienia się także koncepcja funkcji nauczyciela. W niedawno wprowadzonych nowych podstawach programowych dla polskich szkół wciąż dominują anachroniczne założenia o potrzebie przekazywania „kompletnej” wiedzy historyczno-literackiej i gramatycznej. Podobne myślenie

funkcjonuje w obszarze psychoterapii, gdzie uprzedmiotowionym „tekstem” staje się pacjent/klient i jego doświadczenie, które podlega sformalizowanej interpretacji czy rekonstrukcji.

Mając na uwadze dobrze już rozpoznane zwroty paradygmatyczne w naukach humanistycznych, można wyrazić zdziwienie, że bynajmniej niezbyt chętnie i z niejakim trudem (widocznym zwłaszcza w machinie administrowania nauką) przechodzimy od nauczania tradycyjnego do ponowoczesnego. Istotą pierwszego modelu kształcenia, podającego, dyrektywnego, opartego na instytucjonalnym autorytecie nauczyciela jest prymat wiedzy gotowej, niekwestionowanej. Atrybutem modelu ponowoczesnego jest odwołanie się do koncepcji dialogicznych, performatywnych, sprawczych, uwzględniających współczesne praktyki kulturowe i codzienne sposoby funkcjonowania jednostek w ich rolach społecznych, w strumieniu codziennego życia. Chodzi tutaj także o szczególnie rozumianą afektywność, pobudzającą różne rejestry pamięci i tożsamości oraz związane z nimi potrzeby kulturowe, biologiczne, emocjonalne.

Oczekiwane zmiany w pedagogice i metodyce mogą natomiast przyspieszyć intensywne dyskusje o statusie podmiotu we współczesnej kulturze. Potrzebujemy autentycznych rozmów o sposobach istnienia człowieka w postmedialnym świecie, wymagającym od nas odnajdywania się w coraz bardziej skomplikowanych rolach. Część z nich ma charakter obligatoryjny, część wynika z naszych wyborów i preferencji lub opresji. Niniejszy tom pozwala je studiować w języku dramatu, sceny i teatru (M. Stoch).

Interpretacja spektakli teatralnych, zachęcająca do wglądu w nasze współczesne doświadczenia kulturowe, empatyczne (co nie znaczy bezkrytyczne) podążanie za bohaterem scenicznym pozwala rozpoznawać współcześnie angażujące emocje, ich podstawy, społeczne zdeterminowanie. Dzielenie się „tu i teraz” żywym afektem i opowiadanie się za tym, co nas naprawdę zajmuje, interesuje, konstruuje jest w prezentowanym tomie istotną wartością edukacyjną i poznawczą, wpisuje się też w koncepcję budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Zebrane artykuły dowodzą, iż warto wkomponować własne emocjonalne zaangażowanie w projektowany proces poznawania i nauczania współczesnej kultury. Pokazują także, iż należy planować terapię, wychowanie, kształcenie kluczowych form kompetencji (kulturowych, psychologicznych, obywatelskich, medialnych) w odniesieniu do horyzontu kultury zarówno najnowszej, jak i tradycyjnej, literackiej oraz tej, związanej z mediami elektronicznymi, cyfrowymi, interaktywnymi. Właśnie te kompetencje są szczególnie dziś potrzebne do kształcenia mądrych, wrażliwych, świątliwych i autonomicznie myślących obywateli.

Patronat artystyczny i pedagogiczny Tadeusza Kantora okazuje się znakomitą oparciem dla prowadzonych w tomie refleksji (M. Pieniążek). Personalizacja procesu twórczego była dla tego twórcy źródłem działań reżyserskich, gwarantem autentyczności dzieła i życia. Obie te sfery, często trudne do rozdzielenia, powstały performatywnie, w emocjonalnym odbiorze publiczności zafascynowanej działaniami artysty. Kantorowska inspiracja do bycia twórczym i autentycznym performerem to zachęta dla pedagogów oraz terapeutów do działania poprzez teatr

(A. Vidrih), który odważnie mediatyzuje pamięć i emocje, który pomaga projektować zadania edukacyjne w bliskości języków i praktyk naszej współczesności.

Lokowanie pracy dydaktycznej, wychowawczej i terapeutycznej w przestrzeni zmediatyzowanej, nasyconej społecznymi spektaklami, staje się fascynującym otwieraniem „sceny poznania” w samym środku osobistych doświadczeń naszych uczniów, podopiecznych lub pacjentów. Niniejszy tom oferuje zatem zestaw atrakcyjnych narzędzi, służących do performatywnego i autentycznego spotykania się na „edukacyjnej scenie” w otoczeniu ekranów i nowych technologii.

Agnieszka Ogonowska, Marek Pieniążek